

УДК 338.4

JEL Classification: Q13, Q18

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2025.13\(46\).2.67-76](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2025.13(46).2.67-76)**В.В. Зайченко**, проф., д-р екон. наук**С.В. Кулініч**, здобувач третього (освітньо-професійного) рівня вищої освіти*Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна*

Напрямки забезпечення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах

Метою статті є дослідження напрямків забезпечення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємства, визначення сильних та слабких сторін конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств, виявлення загроз та можливостей конкурентоспроможності продукції сільськогосподарського підприємства в сучасних умовах. Адже, в умовах глобалізації, динамічних змін ринкового середовища та посилення конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому аграрних ринках, питання забезпечення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств набуває особливої значущості.

У статті досліджено напрямки забезпечення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарського підприємства в сучасних умовах. Розглянуті ключові специфічні властивості сільськогосподарської діяльності. Обґрунтовано, що для оцінки ефективності та конкурентоспроможності продукції сільськогосподарського підприємства необхідне комплексне поєднання економічних, екологічних, біологічних і соціальних чинників. Розглянуто фактори, що визначають конкурентоспроможність продукції сільськогосподарського підприємства, розглянуто конкурентні переваги та недоліки сільськогосподарського підприємства України та ЄС.

Доведено, що на рівень конкуренції продукції сільськогосподарського виробництва впливають наступні чинники: концентрація ринку (наявність домінуючих агрохолдингів або розвинене мале фермерство); присутність імпортової продукції на внутрішньому ринку, її ціна та якість; доступ до інфраструктури (транспорту, переробки, зберігання, логістики); державна підтримка або дотаційна політика в інших країнах, що створює несиметричні умови конкуренції. Проведено SWOT-аналіз забезпечення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств. В процесі дослідження визначено, що ефективність функціонування сільського господарства, рівень конкурентоспроможності галузі в цілому та конкурентоспроможності продукції зокрема, в умовах глобалізованої економіки, значною мірою залежить не лише від внутрішніх ресурсів галузі, а й від рівня розвитку споріднених і супутніх галузей. Ці сектори формують так зване «аграрне середовище підтримки», яке забезпечує необхідні матеріальні, технічні, інтелектуальні та інфраструктурні ресурси для повноцінного ведення агровиробництва.

сільськогосподарські підприємства, конкурентоспроможність продукції сільськогосподарського підприємства, фактори конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства, SWOT-аналіз забезпечення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств

Постановка проблеми. Суттєвий вплив на рівень конкурентоспроможності продукції в аграрному секторі, має модернізація та оновлення виробничого потенціалу, оптимізація ресурсного забезпечення, покращення якості та розширення асортименту продукції. Достатній рівень конкуренції стимулює виробничі процеси, забезпечує більш ефективне використання ресурсного потенціалу, стимулює до вдосконалення якості продукції та асортиментної політики.

Незважаючи на наявність природного потенціалу, зокрема родючих ґрунтів, сприятливого клімату та багаторічного досвіду господарювання, відсутність системного підходу до формування конкурентних переваг призводить до втрати позицій українських сільськогосподарських виробників на зовнішніх ринках. Це зумовлює необхідність поглибленого наукового аналізу чинників, що визначають конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції, та розроблення ефективних напрямків її забезпечення в умовах сучасних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення

конкурентоспроможності продукції сільськогосподарського підприємства присвячені праці багатьох вітчизняних науковців. Так, Боришкевич І.І. досліджував стратегічні напрями забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств [2]. Праці Грабовського Р., Дадак О., Дорош-Кізим М. присвячені конкурентоспроможності сільського господарства України на зовнішніх ринках та шляхи її підвищення [5]. Желуденко К.В., у своїх наукових дослідженнях значну увагу приділяв визначенню механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств [6]. Ковтун О.І. розглядав конкурентоспроможність вітчизняних підприємств агропродовольчого сектора в контексті формування стратегії їх виходу та діяльності на зовнішніх ринках [7]. Кононенко Р., Яцун А. досліджував формування конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах євроінтеграції [8]. Наукові праці Строченко Н.І., Ковальової О.М. присвячені конкурентоспроможності аграрних підприємств, визначенню їх сутності та напрямків зміцнення [12]. Ткачук Г.Ю. проводить аналітичне дослідження рівня конкурентоспроможності малих підприємств агробізнесу [13].

Вважаючи на численні наукові дослідження актуальним і невирішеним питанням залишається відсутність цілісного інструментарію, що дозволяє сільськогосподарським підприємствам оперативно і ефективно реалізовувати конкурентні стратегії у складному трансформаційному середовищі, забезпечуючи сталість виробництва, прибутковість і ринкову привабливість своєї продукції.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження напрямків забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства, визначення сильних та слабких сторін конкурентоспроможності продукції сільськогосподарського підприємства, виявлення загроз та можливостей конкурентоспроможності продукції сільськогосподарського підприємства в сучасних умовах. Для досягнення мети дослідження були розв'язані наступні завдання: розглянуті ключові специфічні особливості сільськогосподарської діяльності, визначено фактори конкурентоспроможності продукції сільськогосподарського підприємства, розглянуті конкурентні переваги та недоліки сільськогосподарського підприємства України та ЄС, проведено SWOT-аналіз забезпечення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство, як специфічна форма економічної діяльності, вирізняється низкою структурних, технологічних та природно-зумовлених характеристик, що ускладнюють безпосереднє застосування загальноприйнятих методик оцінки конкурентоспроможності, які зазвичай використовуються для аналізу промислових галузей або національної економіки загалом. Особливості аграрного сектору зумовлюють необхідність розробки адаптованих підходів до оцінки його ефективності та сталості розвитку. До ключових специфічних властивостей сільськогосподарської діяльності можна віднести наступні:

1. Низький рівень рентабельності. Так, сфера сільськогосподарського виробництва часто демонструє відносно низькі фінансові результати незважаючи на високу собівартість продукції, цінової нестабільності на ринку сільськогосподарських товарів, значної залежності від державної підтримки та субсидій, а також обмеженої фінансової ліквідності виробників.

2. Тривалий відтворювальний цикл та тривалий період окупності інвестицій. Так, виробничі процеси у сільському господарстві, мають сезонний характер і пов'язані з біологічними циклами, що потребує значних часових ресурсів для досягнення кінцевого результату. Це впливає на нерівномірність фінансових потоків, обмежує інвестиційну активність і вимагає специфічного планування економічно-господарської діяльності.

3. Невисокий рівень створення валової доданої вартості (ВДВ). Так, через низький рівень розвитку переробної галузі та обмежене застосування інноваційних технологій аграрний сектор створює порівняно незначну частку ВДВ у структурі національної економіки. Крім того, збереження значної частини виробництва на первинному сировинному рівні обмежує потенціал для підвищення капіталізації галузі.

4. Висока залежність від природно-кліматичних умов. Так, сільськогосподарське виробництво залишається надзвичайно вразливим до змін погодних умов, стихійних лих, посух, заморозків, повеней тощо. Така нестабільність призводить до коливань обсягів виробництва і врожайності, що ускладнює довгострокове стратегічне планування та прогнозування результатів господарської діяльності.

5. Необхідність дотримання екологічних норм і принципів сталого розвитку. Так, в процесі аграрного виробництва важливо уникати деградації ґрунтів, забруднення водних ресурсів, знищення біорізноманіття, а також контролювати використання пестицидів і агрохімікатів. Сільськогосподарське виробництво повинно відповідати вимогам екологічної безпеки та орієнтуватися на випуск продукції, яка є безпечною для споживання й не шкодить здоров'ю населення.

Таким чином, для оцінки ефективності та конкурентоспроможності аграрного сектору необхідно враховувати комплексне поєднання економічних, екологічних, біологічних і соціальних чинників. Створення адекватних інструментів оцінки вимагає не лише адаптації традиційних економічних моделей, а й розробки міждисциплінарних методик, здатних відобразити реальні умови функціонування сільського господарства в сучасній економіці. Фактори конкурентоспроможності продукції сільськогосподарського підприємства представлені на рисунку 1.

Рисунок 1 - Фактори конкурентоспроможності продукції сільськогосподарського підприємства
Джерело: складено авторами на підставі [2, 6]

Оцінка потенціалу сільськогосподарського виробництва є ключовим елементом при формуванні стратегій розвитку аграрного сектору, оскільки від ефективного використання наявних ресурсів залежить продуктивність, економічна стійкість та екологічна збалансованість галузі. Сукупність факторів, що визначають потенціал сільськогосподарської діяльності, охоплює як природно-ресурсні, так і соціально-економічні складові. Розглянемо більш детально кожен фактор, який визначає конкурентоспроможність продукції сільськогосподарського підприємства:

1. Земельні ресурси. Земельний фонд сільськогосподарського призначення виступає основою аграрного виробництва. До основних параметрів, що визначають його потенціал, належать: типи ґрунтів (чорноземи, сірі лісові, дерново-підзолисті тощо), рівень їх природної родючості, агрохімічні показники, площа

сільськогосподарських угідь (рілля, пасовища, сіножаті), а також структура їх використання. Раціональне землекористування передбачає врахування ерозійної вразливості ґрунтів, потребу в меліорації, відновленні родючості та екологічно доцільному сівозміні.

2. Кліматичні умови. Кліматичні характеристики регіону (належність до агрокліматичної зони, середньорічна температура, сума активних температур, кількість та розподіл опадів, тривалість вегетаційного періоду, частота стихійних метеоявищ) мають визначальний вплив на вибір сільськогосподарських культур, рівень урожайності та потребу у застосуванні технологій адаптивного землеробства. У контексті глобальних змін клімату ці чинники набувають особливої актуальності, оскільки впливають на стабільність виробничих процесів.

3. Техніко-технологічне забезпечення виробництва. Стан засобів виробництва (машинно-тракторного парку, зрошувальних систем, складських і переробних потужностей) істотно визначає продуктивність аграрної праці. Важливими показниками виступають вартість основних фондів, рівень їх фізичного та морального зносу, коефіцієнт оновлення техніки, ступінь механізації та автоматизації виробничих процесів. Ефективне використання сучасних аграрних технологій є передумовою підвищення конкурентоспроможності агропідприємств.

4. Трудовий потенціал аграрних підприємств. Кадрове забезпечення аграрної діяльності включає кількісну та якісну оцінку трудових ресурсів. До ключових показників належать: чисельність працівників, відповідність їхньої кваліфікації до вимог виробництва, рівень професійної підготовки, стабільність трудових колективів, мотивація до праці та вартість робочої сили. Низька доступність кваліфікованого персоналу, особливо у сільських територіях, може бути серйозним обмежувальним чинником розвитку галузі.

5. Фінансово-інвестиційна забезпеченість. Наявність доступних фінансових ресурсів (власного капіталу, банківських кредитів, державних дотацій, іноземних інвестицій, механізмів аграрного лізингу) є важливою передумовою реалізації інноваційних проєктів у сільському господарстві. Вартість залученого капіталу, рівень фінансової стабільності агровиробника, умови кредитування та ефективність фінансового менеджменту впливають на можливості модернізації технічної бази, впровадження екологічно орієнтованих технологій та розширення виробництва.

6. Інфраструктурне забезпечення аграрного сектору. Рівень розвитку аграрної інфраструктури (транспортної, логістичної, енергетичної, інформаційно-комунікаційної, соціальної) безпосередньо впливає на ефективність функціонування підприємств, зменшення логістичних витрат, доступ до ринків збуту, а також підвищення інвестиційної привабливості сільських територій. Інфраструктурні обмеження, особливо в депресивних регіонах, часто стримують розвиток агропромислового комплексу, знижуючи його потенціал у довгостроковій перспективі.

У процесі нашого дослідження важливим є порівняння показників, що характеризують вітчизняне сільськогосподарське виробництво, з показниками країн ЄС. Так, площа земель під сільське господарство в Україні складає 41,3 млн. га. Нажаль, «площа постраждалих від повномасштабного вторгнення в Україну сільгоспугідь у 2022 році становила 10 514,13 тисяч га, а площа угідь, які у 2024 році можуть використовуватися в сільськогосподарській діяльності, становить 32 924,00 тисяч га, що на 26,04% менше порівняно з площею на початок повномасштабного вторгнення. Площа рілля, що не зазнала змін через військову агресію, становила 22 280,45 тисяч га, що на 31,93% менше, ніж до початку військових дій. Площа сіножатей і пасовищ скоротилась на 43,45%, передусім через те, що в областях, які найбільше постраждали від військових дій, зосереджена найбільша частка цих земель –

від 17,5% у Чернігівській до 21,88% у Луганській областях. Що стосується лісів та інших вкритих лісом земель, то їхня площа порівняно з довоєнним періодом зменшилася на 26,05% – до 7903,03 тисяч га з 10 686,6 тис. га» [9].

Розглядаючи рівень продуктивності сільськогосподарського виробництва варто відмітити, що Україна має значно дешевше виробництво: витрати на зернові – на 30 % нижчі за європейські; нижчий рівень врожайності та ефективності. Сільськогосподарський сектор країн ЄС займає 16% ВВП, 3,8% зайнятих, у тому числі 61 % зайняте у рослинництві та 39% у тваринництві. Україна виробляє 20 % зернових Європи, у загальній структурі це – 49 % кукурудзи, 15 % пшениці. Україна є світовим лідером в експорті соняшникової олії. Так, щорічно в світі виробляється 47347175 тон соняшникової олії, з них Україна виробляє 13626890 тон. Варто зауважити, що ЄС встановлює квоти на пшеницю та ячмінь для України (1 млн та 350 тис тон відповідно), в той час як Східні країни такі як країни Балтики та Польща отримують підтримку шляхом аграрних субсидій [9].

Загалом, аналізуючи конкурентні переваги сільськогосподарського підприємства України та ЄС можемо розглянути переваги та недоліки, які представлені у таблиці 1.

Таблиця 1 – Конкурентні переваги та недоліки підприємств сільськогосподарського виробництва України та країн ЄС

ФАКТОРИ	Україна	Країни ЄС
Переваги	Велика площа, високий ґрунтовий потенціал, дешевше виробництво, глобальна експортна позиція	Підтримка субсидіями, стабільні ринки, екологічно стандартизовані продукти
Недоліки	Низька врожайність/технологічність, деградація ґрунтів, війна, нестача інфраструктури	Обмеження через квоти/тарифи, вимоги щодо екосертифікації, бюрократія

Джерело: складено авторами на підставі [2, 7, 10]

На конкурентоспроможність продукції сільськогосподарського виробництва прямо впливає організаційна структура аграрного суб'єкта та інституційна підтримка агробізнесу в регіоні. Формування кластерів, кооперативів, асоціацій фермерів, аграрних альянсів і спілок дозволяє захищати інтереси сільськогосподарських виробників, спрощувати доступ до фінансування, впливати на державну аграрну політику та підвищувати стійкість галузі в умовах ринкової турбулентності.

Варто відмітити, що суттєвий вплив на рівень конкурентоспроможності продукції має загальний рівень конкуренції в аграрному секторі, який є суттєвим стимулом модернізації та оновлення виробничого потенціалу, оптимізація ресурсного забезпечення, покращення якості та розширення асортименту продукції. Достатній рівень конкуренції стимулює виробничі процеси, забезпечує більш ефективне використання ресурсного потенціалу, стимулює до вдосконалення якості продукції та асортиментної політики. Варто відмітити, що на рівень конкуренції продукції сільськогосподарського виробництва впливають наступні чинники:

- концентрація ринку (наявність домінуючих агрохолдингів або розвинене мале фермерство);
- присутність імпортової продукції на внутрішньому ринку, її ціна та якість;
- доступ до інфраструктури (транспорту, переробки, зберігання, логістики);
- державна підтримка або дотаційна політика в інших країнах, що створює несиметричні умови конкуренції.

Наявність здорової, але регульованої конкуренції сприяє розвитку підприємств, підвищенню їхньої ринкової гнучкості, ефективності інноваційної діяльності та здатності до оперативної адаптації до ринкових вимог.

Розгалуженість та ефективність товарних мереж виступає одним із ключових чинників забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва

на національному й міжнародному рівнях. Велика місткість внутрішнього ринку та активне функціонування каналів збуту створюють сприятливе середовище для зростання обсягів реалізації сільськогосподарської продукції та підвищення прибутковості підприємств аграрного сектора.

Однією з визначальних переваг для агровиробників є висока платоспроможність кінцевого споживача, яка безпосередньо формує стабільний попит на продовольчі товари. Зростаюче споживання продуктів харчування стимулює розвиток суміжних галузей, зокрема переробної промисловості, логістики, оптової та роздрібною торгівлі, формуючи тим самим інтегровані агропродовольчі ланцюги. У такому середовищі сільськогосподарські виробники виступають не лише постачальниками сировини, а й активними учасниками багаторівневої системи товарного обігу.

Зі збільшенням обсягів реалізації продукції у виробників сільськогосподарської продукції виникає ефект економії на масштабах виробництва – знижується середня собівартість одиниці продукції, підвищується рентабельність діяльності та зростає інвестиційна привабливість підприємства. Розширення товарних ринків дає можливість аграріям планувати виробництво на довший період, що є важливою умовою стабільного розвитку.

Вагому роль у формуванні попиту на продукцію сільського господарства відіграє держава. У більшості країн із розвиненою аграрною політикою діють системи державного субсидування, гарантування закупівель за фіксованими або страхованими цінами, а також програми інтервенційного регулювання. Такі механізми дозволяють зменшити ризики, пов'язані з ринковими коливаннями, та забезпечити мінімальний дохід для виробників. Зокрема, попит з боку державних агентств на певні обсяги стратегічно важливої продукції (зерно, молоко, цукор, тощо) виступає інструментом стабілізації ринку та збереження продовольчої безпеки.

Варто зазначити, що розвиненість товарних мереж є не лише фактором забезпечення прибутковості аграрного виробництва, але й стратегічною передумовою для його інтеграції в глобальний ринок, зміцнення позицій національних виробників у конкурентному середовищі та гарантування продовольчої безпеки країни.

Однією з ключових споріднених галузей, яка безпосередньо впливає на продуктивність аграрного сектору та випуск конкурентоспроможної продукції є машинобудування для сільського господарства. Йдеться про виробництво тракторів, комбайнів, посівної та збиральної техніки, обладнання для зрошення, автоматизованих систем точного землеробства тощо. Конкурентоспроможність таких технологій визначається рівнем їх енергоефективності, надійності, інтелектуалізації (включно з IoT-рішеннями та GPS-навігацією), а також доступністю обслуговування. Розвиток вітчизняного агромашинобудування зменшує залежність від імпорту, стимулює локалізацію виробництва та створення робочих місць.

Важливим чинником, який забезпечує випуск конкурентоспроможної продукції є наявність якісних і доступних мінеральних добрив, засобів захисту рослин (ЗЗР), насінневого матеріалу, а також розвинена система науково-дослідних інститутів і аграрної освіти. Хімічна промисловість забезпечує аграріїв необхідними компонентами для підвищення врожайності, боротьби з хворобами та шкідниками, збереження родючості ґрунтів. Біотехнології – у тому числі селекція та генетика – дозволяють створювати високопродуктивні, стійкі до кліматичних стресів сорти культур і породи тварин.

Високий рівень розвитку аграрної науки та її прикладне спрямування (AgTech, Precision Farming, біоінженерія, агроекологія) є важливим джерелом інновацій для практичного сільськогосподарського виробництва. Ефективна трансферна система

знань між науково-дослідними установами, агробізнесом і фермерськими господарствами дозволяє адаптувати наукові досягнення до потреб ринку.

Значно впливає на рівень конкурентоспроможності продукції розвинена транспортна та логістична система. Доступність та якість транспортних шляхів, залізничних перевезень, портових потужностей, а також логістичних центрів безпосередньо впливають на собівартість аграрної продукції, її збереження та швидкість постачання до кінцевого споживача. Особливо актуальним це стає в умовах експорту зернових, олійних та іншої продукції, де транспортні витрати можуть становити до 30% вартості.

З урахуванням результатів дослідження чинників, що визначають рівень конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, було здійснено SWOT-аналіз загальної конкурентної позиції аграрного сектору України. Цей аналіз дозволив систематизувати внутрішні сильні та слабкі сторони галузі, а також ідентифікувати зовнішні можливості й загрози, що впливають на її стратегічний розвиток у сучасних економічних умовах. Результати SWOT-аналізу представлені у таблиці 2.

Таблиця 2 – SWOT-аналіз забезпечення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств.

<p style="text-align: center;">Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> - Високоякісні природно-кліматичні умови для виробництва сільськогосподарської продукції (наявність чорноземів, сприятливий клімат). - Великий обсяг орних земель у користуванні, що дозволяє масштабувати виробництво та знижувати собівартість продукції. - Наявність трудових ресурсів із традиційною орієнтацією на аграрну працю, що знижує бар'єри до розвитку фермерства та кооперативного виробництва. - Зростаюча модернізація виробничих потужностей (впровадження систем точного землеробства, використання сучасної техніки, системи моніторингу). - Формування кластерів та агропромислових об'єднань, що сприяє ефективнішому управлінню логістикою, збутом та інноваціями. 	<p style="text-align: center;">Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> - Висока енерго- та ресурсомісткість виробництва, недостатній рівень енергоефективності. - Низький рівень переробки продукції на місцях, що обмежує додану вартість аграрного виробництва та послаблює позиції на зовнішніх ринках. - Залежність від зовнішніх постачальників насіння, ЗЗР, добрив, що підвищує виробничі ризики та собівартість. - Нерозвинена інфраструктура зберігання і логістики, що ускладнює оперативне реагування на зміну ринкової кон'юнктури. - Недостатній рівень брендуння продукції та її просування на внутрішньому і зовнішньому ринках.
<p style="text-align: center;">Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> - Розширення доступу до міжнародних ринків завдяки зонам вільної торгівлі, зниженню митних бар'єрів, глобальному попиту на продовольство. - Залучення інвестицій у сільське господарство, зокрема в екологічно чисте виробництво, органічну продукцію, агротуризм. - Використання цифрових технологій та "AgTech" рішень (штучний інтелект, big data, дрони). - Поглиблення інтеграції з переробною промисловістю для формування повного ланцюга створення вартості. - Підвищення попиту на продукцію з підтвердженою екологічною та харчовою безпекою в умовах глобальних змін клімату. 	<p style="text-align: center;">Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> - Нестабільність державної аграрної політики та слабкий механізм підтримки вітчизняних виробників. - Фінансова вразливість малих та середніх господарств, які мають обмежений доступ до кредитних ресурсів. - Кліматичні зміни (посухи, зміщення сезонності, ерозійні процеси) як фактор ризику врожайності та якості продукції. - Висока конкуренція з боку іноземних виробників на внутрішньому ринку. - Коливання світових цін на аграрну продукцію, що впливають на доходи сільськогосподарських підприємств і довгострокове планування.

Джерело: складено авторами на підставі [2, 10, 13]

Вважаємо, що у післявоєнний період в Україні модернізація транспортної інфраструктури набуває стратегічного значення – не лише для стабілізації внутрішнього ринку, а й для забезпечення продовольчої безпеки Європи.

Формування ефективної аграрної інфраструктури, що у підсумку прямо впливає на рівень конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва неможливе без участі проектно-будівельних організацій, які спеціалізуються на спорудженні сільськогосподарських об'єктів: зерноховищ, тваринницьких комплексів, тепличних господарств, логістичних хабів тощо. Інжинірингові компанії також відіграють ключову роль у розробці та впровадженні енергоощадних, екологічно безпечних, автоматизованих рішень, що відповідають вимогам ЄС та світових стандартів.

Комплексна взаємодія з цими галузями дозволяє аграрним підприємствам реалізовувати інвестиційні проекти, розширювати виробничі потужності, впроваджувати «зелені» технології та знижувати екологічне навантаження.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інтеграція стратегічного мислення, ефективної організаційної структури та системного аналізу конкурентного середовища є фундаментом для формування стійкої моделі аграрного розвитку. В умовах глобалізації, цифрової трансформації та зростання екологічних викликів саме ці компоненти забезпечують можливість аграрним підприємствам не лише виживати, а й конкурувати на регіональних та міжнародних ринках. У процесі дослідження напрямів забезпечення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах було встановлено, що конкурентоспроможність аграрної продукції є складним і багатофакторним явищем, що залежить як від внутрішніх ресурсів і можливостей підприємства, так і від зовнішнього середовища, включаючи економічні, політичні, соціальні та екологічні фактори.

В процесі дослідження нами визначено, що ефективність функціонування сільського господарства, рівень конкурентоспроможності галузі в цілому та конкурентоспроможності продукції зокрема, в умовах глобалізованої економіки, значною мірою залежить не лише від внутрішніх ресурсів галузі, а й від рівня розвитку споріднених і супутніх галузей. Ці сектори формують так зване «аграрне середовище підтримки», яке забезпечує необхідні матеріальні, технічні, інтелектуальні та інфраструктурні ресурси для повноцінного ведення агровиробництва. Системна взаємодія між сільським господарством та суміжними секторами економіки створює передумови для синергетичного ефекту, що дозволяє підвищити продуктивність, знизити витрати, забезпечити випуск конкурентоспроможної продукції та забезпечити інноваційний розвиток.

Таким чином, забезпечення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств потребує комплексного підходу, який об'єднує економічні, організаційні, технологічні та управлінські інструменти. Реалізація зазначених напрямів сприятиме не лише зміцненню позицій аграрних виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках, але й підвищенню стійкості та ефективності аграрного сектору України загалом в умовах трансформаційних викликів.

Слід зазначити, що подальші дослідження варто спрямувати на вплив суміжних галузей на підвищення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарського виробництва, зокрема заходи підвищення ефективності логістичних мереж, переробної та заготівельної галузі. Адже від їхнього технологічного рівня, продуктивності та інтегрованості з сільським господарством залежить здатність аграрної галузі відповідати на виклики глобального ринку, впроваджувати екологічно відповідальні підходи до виробництва та забезпечувати довготривалу продовольчу і економічну безпеку країни.

Список літератури

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. К.: КНЕУ, 2015. 783 с.

2. Боришкевич І.І. Стратегічні напрями забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія: Економічні науки. 2017. Випуск 12. Том 1 С. 6-11
3. Власенко Т.А., Ревенко О.В., Дзюбановська Н.В. Особливості економічної безпеки аграрних підприємств у сучасних умовах: перспективи та зв'язок з технологічним менеджментом. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 2. С. 16-21. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-2-2>.
4. Голомша Н.Є., Голомша О.Я. Дослідження факторів конкурентоспроможності української кукурудзи на світових ринках. *Інноваційна економіка*. 2020. № 3-4. С.51-58. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2020.3-4.7>.
5. Грабовський Р., Дадак О., Дорош-Кізім М. Конкурентоспроможність сільського господарства України на зовнішніх ринках та шляхи її підвищення. *Науковий вісник ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького*. Серія: Економічні науки. 2022. Т. 24. № 100. С. 16–21
6. Желуденко К.В. Механізм підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2021. Т. 26. Вип. 2(87). С. 33–40.
7. Ковтун О.І. Оцінка конкурентоспроможності вітчизняних підприємств агропродовольчого сектора в контексті формування стратегії їх виходу та діяльності на зовнішніх ринках. *Вісник ЛТЕУ*. Серія: Економічні науки. 2021. № 63. С. 42-51. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2021-63-07>.
8. Кононенко Р., Яцун А. Формування конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах євроінтеграції. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 5. С. 396-400. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-322-5-63>.
9. Паливода Н. Площа придатної для сільського господарства землі в Україні скоротилася на 26% після початку вторгнення. <https://mind.ua/news/20270815-ploshcha-pridatnoyi-dlya-silskogo-gospodarstva-zemli-v-ukrayini-skorotilasya-na-26-pislya-pochatku-vtorgne> (дата звернення: 20.02.2025).
10. Ревенко О.В., Ларіна Т.Ф., Іванова В.О. Розвиток конкурентних переваг агропромислового підприємства: сучасні виклики та питання цифровізації. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024 рік. Том 9. № 4. С. 75 -79. URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/ujae_2024_r04_a11-1.pdf (дата звернення: 20.02.2025).
11. Спаський Г.В. Шляхи підвищення виробництва конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції в Закарпатті. *Економіка АПК*. 2016. №10. С. 41-46. URL: https://eaprk.com.ua/web/uploads/pdf/e_aprk_2016_10_3-41-47.pdf (дата звернення: 20.02.2025).
12. Строченко Н.І., Ковальова О.М. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: сутність та напрямки зміцнення. *Таврійський науковий вісник*. 2024. Вип. 19. С. 114-121. URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/481/449> (дата звернення: 20.02.2025).
13. Ткачук Г. Ю. Аналітичне дослідження рівня конкурентоспроможності малих підприємств агробізнесу. *Вісник ЖДТУ*. Сер.: екон. науки. 2017. № 3 (41). С. 239– 248.
14. Шандрівська О.Є., Питуляк Н.С., Греб О.І. Дослідження ринку соняшникової олії у світі та Україні. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2024. №2 (12). С. 365-382. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2024/dec/37321/menedzhmentna-365-382.pdf> (дата звернення: 20.02.2025).

References

1. Andriiuk V. H. (2015). *Economics of enterprises of the agro-industrial complex*. Kyiv: KNEU, 2015. 783 p. [in Ukrainian]
2. Boryshkevych, I.I. (2017). Strategic directions for ensuring the competitiveness of agricultural enterprises. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Serii: Ekonomichni nauky*, 1, 1, 6-11. [in Ukrainian]
3. Vlasenko, T.A., Revenko, O.V., Dziubanovska, N.V. (2023). Features of economic security of agricultural enterprises in modern conditions: prospects and connection with technological management. *Ukrainskyj zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*. 8, 2, 16-21. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-2-2>
4. Holomsha, N.Ye., & Holomsha, O.Ya. (2020). Research into the factors of competitiveness of Ukrainian corn on world markets. *Innovatsijna ekonomika*, 3-4, 51-58. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.37332/2309-1533>.
5. Hrabovskiy R., Dadak O., Dorosh-Kizym M. (2022). Competitiveness of Ukrainian agriculture in foreign markets and ways to increase it. *Naukovyi visnyk LNUVMB imeni S. Z. Gzhytskoho. Serii: Ekonomichni nauky*, 24, 100. [in Ukrainian]
6. Zheludenko K. V. (2021) Mechanism for increasing the competitiveness of agricultural enterprises. *Visnyk ONU imeni I.I. Mechnykova*, 26, 2(87), 33–40. [in Ukrainian]

7. Kovtun, O.I. (2021). Assessment of the competitiveness of domestic enterprises in the agri-food sector in the context of forming a strategy for their entry and operation in foreign markets. *Visnyk LTEU. Seria: Ekonomichni nauky*, 63, 42-51. [in Ukrainian] <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2021-63-07>
8. Kononenko, R., & Yatsun, A. (2023). Formation of the competitiveness of the agricultural sector in the context of European integration. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, 5, 396-400. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-322-5-63>
9. Palivoda N. The area of land suitable for agriculture in Ukraine has decreased by 26% since the beginning of the invasion. <https://mind.ua/news/20270815-ploshcha-pridatnoyi-dlya-silskogo-gospodarstva-zemli-v-ukrayini-skorotilasya-na-26-pislya-pochatku-vtorgne> [in Ukrainian]
10. Revenko O.V., Larina T.F., Ivanova V.O. (2024) Development of competitive advantages of an agro-industrial enterprise: modern challenges and issues of digitalization. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, 9, 4, 75-79. http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/ujae2024_r04_a11-1.pdf [in Ukrainian].
11. Spaskyi H.V. (2016) Ways to increase the competitiveness of agricultural production in Transcarpathia. *Ekonomika APK*, 10, 41 - 46. https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/e_apk_2016_10_3-41-47.pdf [in Ukrainian].
12. Strochenko N.I., & Kovalva O.M. (2024) Competitiveness of agricultural enterprises: essence and directions of strengthening. *Tavriyskyi naukovyi visnyk*, 19, 114-121 <http://tnveconom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/481/449> [in Ukrainian].
13. Tkachuk H. Yu. (2017) Analytical study of the level of competitiveness of small agribusiness enterprises. *Visnyk ZhDTU. Ser.: ekon. Nauky*, 3 (41), 239– 248. [in Ukrainian]
14. Shandrivska O.E., Pytuliak N.S., Hreb O.I. (2024) Research on the sunflower oil market in the world and Ukraine. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku*, 2 (12), 365-382. <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2024/dec/37321/menedzhmentna> [in Ukrainian].

Volodymyr Zaichenko, Professor, Doctor in Economics (Doctor of Economic Sciences)

Serhii Kulinich, Postgraduate (student of the third (educational and scientific) level of higher education)

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Measures to Ensure the Competitiveness of Agricultural Enterprise Products in Modern Conditions

The purpose of the article is to study the areas of ensuring the competitiveness of agricultural enterprise products, determine the strengths and weaknesses of the competitiveness of agricultural enterprise products, identify threats and opportunities for the competitiveness of agricultural enterprise products in modern conditions. Indeed, in the context of globalization, dynamic changes in the market environment, and increased competition in both domestic and foreign agricultural markets, the issue of ensuring the competitiveness of agricultural products is becoming particularly important.

The article examines the directions of ensuring the competitiveness of agricultural enterprise products in modern conditions. The key specific properties of agricultural activity are considered. It is substantiated that to assess the efficiency and competitiveness of agricultural enterprise products, a comprehensive combination of economic, environmental, biological and social factors is necessary. The factors that determine the competitiveness of agricultural enterprise products are considered, the competitive advantages and disadvantages of agricultural enterprises in Ukraine and the EU are considered.

It has been proven that the level of competition in agricultural products is influenced by the following factors: market concentration (presence of dominant agricultural holdings or developed small farming); the presence of imported products on the domestic market, their price and quality; access to infrastructure (transport, processing, storage, logistics); state support or subsidy policies in other countries that create asymmetric conditions of competition. A SWOT analysis was conducted to ensure the competitiveness of agricultural products. The research determined that the efficiency of agricultural operations, the level of competitiveness of the industry as a whole and the competitiveness of products in particular, in a globalized economy, largely depends not only on the internal resources of the industry, but also on the level of development of related and related industries. These sectors form the so-called "agricultural support environment", which provides the necessary material, technical, intellectual and infrastructural resources for the full-fledged conduct of agricultural production.

agricultural enterprises, competitiveness of agricultural enterprise products, factors of competitiveness of agricultural enterprise, SWOT analysis of ensuring competitiveness of agricultural enterprise products

Одержано (Received) 22.02.2025

Прорецензовано (Reviewed) 20.03.2025

Прийнято до друку (Approved) 26.05.2025